

FOTOGRAFII DE LA VASILE PÂRVAN ÎN COLECȚIILE M.I.B.

de VALERIU LEAHU

În aprilie 1958, Muzeul de istorie a orașului București a intrat în posesia unor fotografii ale lui Vasile Pârvan și ale soției sale : 41 copii la mărimea $0,060 \times 0,090$, figurînd acum printre colecțiile secției Istorie modernă, la nr. inv. 48.973—49.012, 49.014. Păstrarea fotografiilor acestora în patrimoniul Muzeului de istorie a Capitalei apare pe deplin justificată, dacă se are în vedere împrejurarea că, timp de aproape trei decenii (din 1900, de cînd devine student al Universității, și pînă în 1927, cînd moare). Pârvan a reprezentat în viața științifică și culturală a Bucureștilor, una dintre cele mai active, mai fecunde și mai strălucitoare prezențe. Faptul se cere menționat, deoarece — după cum se va vedea — nici una din cele patruzecișuna de fotografii nu-l arată pe învățatul român în Capitala țării. Una dintre copii (nr. inv. 48.993), înfățișîndu-l pe Pârvan alături de fostul său profesor la Universitatea bucureșteană, slavistul Ion Bogdan, este datată și localizată : „Busteni, 1912“. Restul celor patruzeci de fotografii îl înfățișează pe marele arheolog sau pe soția sa, ori pe ambii — împreună — în afara țării. Cu excepția a două piese (nr. inv. 49.004 și 49.010) care nu au fost datate și localizate, în rest, fotografiile păstrează pe verso data și localizarea imaginii (în această din urmă privință, uneori chiar cu detalii), notate atît de Vasile Pârvan (scrisul său putînd fi lesne identificat), cît și de altcineva, desigur — ținînd seamă de caracterul celor consemnate și de faptul că se folosește pluralul persoanelor întîi — scrisul Silviei Pârvan, soția savantului. Rezultă astfel, din notațiile aflate pe verso-ul fotografiilor, că este vorba de imagini luate în timpul unei călătorii făcute în Italia și Sicilia, din ianuarie 1914 (data cea mai timpurie, consemnată, este 31 ianuarie) și pînă în martie același an (data cea mai tîrzie indicată fiind 5 martie).

În literatura cu privire la viața și opera lui Vasile Pârvan — literatură, de altfel, extrem de redusă — călătoria savantului român în Italia apare menționată o singură dată : într-o biografie, mai amplu

concepută, apărută la Craiova în 1937¹. Relatările fugare — consemnând redactarea în Sicilia, la Taormina, a discursului de recepție în Academia Română — îl arată pe Pârvan străbătînd Italia „Nu cu pretenții de studii migăloase, ci ca simplu călător, care vrea să-și recreeze și să-și înalțe sufletul.“...

Vasile Pârvan la Tivoli, vizitînd ruinele vilei lui Hadrian

Dar privirea atentă a fotografiilor păstrate azi în colecțiile Muzeului de istorie a orașului București sugerează ideea că timpul petrecut de Pârvan în patria lui Cezar și Traian — n-a constituit un simplu moment de răgaz — destindere între ocupații atît de multe și căroră cărturarul român li se consacră cu mistuitoare pasiune — ci poate mai

¹ Ilie Ion, *Vasile Pârvan, poetul neliniștii, singurătății și tăcerii*, Craiova, p. 44.

mult decît atît, o împrejurare care avea să accentueze interesul și preocupările savante ale profesorului pentru civilizația sclavagistă, pentru istoria antică și pentru cercetarea arheologică privitoare la aceste din urmă domenii.

Într-o primă privință, fotografiile ajută, desigur, la reconstituirea — fie și parțială — a itinerarului călătoriei lui Pârvan prin Italia. Ținînd seamă de faptul că toate imaginile din Roma poartă mențiunea

Printre ruinele Pompeiului

„ianuarie“, în timp ce — numai cu o excepție — celelalte sînt datate „februarie“ și „martie“, conchidem astfel că drumeția prin peninsula va fi început cu un popas în „cetatea eternă“ și că de aici apoi, s-a desfășurat mai departe călătoria. Obiectivul următor îl va fi constituit localitatea Tivoli, cu monumentele antice din jur, deoarece o fotografie

— care, în afară de imaginile din Roma, mai este datată „Ian. 1914“ — păstrează pe verso relatarea de : „făcută la Vila lui Adrian lângă Tivoli“. Posibil că drumetia să fi constat în continuare, într-o reîntoarcere pe Tibru, obiectivul imediat vizitat fiind cu siguranță Ostia. O fotografie înfățișînd-o pe soția lui Vasile Pârvan sprijinită de niște ruine, poartă consemnarea „Silvia pe ruinele de la Ostia. 1 februarie 1914“.

Tot astfel, conducîndu-se după datele și localizările înscrise pe verso-ul unora dintre fotografii, itinerarul călătoriei întreprinse de Vasile Pârvan și de soția sa poate fi — după vizitarea Ostiei — reconstituit după cum urmează : Napoli — (6 februarie), Pompei (7 februarie), Segesta și Pozzuoli (Serapeum) (8 februarie), Capri (la 9 februarie) și Palermo (11 februarie). Mai departe însă, întrucît, de cele mai multe ori, fotografiile rămase sînt vag datate (vom vedea — iarăși numai cu două excepții) menționîndu-se numai luna — reconstituirea itinerarului călătoriei devine ipotetică. Sigur este că, odată ajunși în Sicilia, Vasile Pârvan și soția sa au vizitat, în afară de Palermo, și localitățile : Monreale, Seliunt, Agrigento, Catania și Taormina, la reîntoarcerea în Italia o escală fiind făcută și la Florența. Ținînd seama de indicarea lunii în care a fost vizitată o localitate sau alta din Sicilia și îndeosebi avînd în vedere cele două fotografii care poartă indicată și ziua cînd a fost luată imaginea, se poate încerca totuși în continuare reconstituirea itinerarului călătoriei, în felul următor : din Palermo la Monreale, apoi la Seliunt, la Girgenti (Agrigento), pe urmă la Catania și, oricum la sfîrșit Taormina. Se poate admite un atare traseu deoarece fotografiile din primele cinci localități poartă indicația „februarie“, în timp ce imaginile luate în Taormina sînt datate „martie“, în două cazuri „5 martie“. Tot așa, putem deduce că Florența a fost vizitată către sfîrșitul călătoriei prin peninsulă, deoarece fotografiile luate în localitatea amintită sînt datate tot „martie“. În legătură cu încercarea de a reconstitui itinerarul călătoriei lui Pârvan în Italia — pe baza fotografiilor păstrate azi la M.I.B. — se ridică problema de a ști dacă numai orașele menționate au fost vizitate, iar nu și altele. Punerea astfel a problemei este cerută, de o parte, de observația și convingerea noastră că nu toate fotografiile realizate în Italia au ajuns azi în patrimoniul M.I.B. ; iar apoi de întrebarea, care, logic, se ivește : în ce a constat programul excursiei începînd de la 11 februarie pînă către începutul lunii martie — ținînd seamă de faptul că pînă atunci, în cîte o zi fusese vizitată cîte o localitate iar uneori chiar cîte două ?...

Convingerea că nu toate fotografiile din Italia au ajuns pînă la noi se întemeiază pe constatarea următoare : pe verso-ul uneia dintre copii (nr. inv. 48.982) găsim relatarea că „6 fotografii cu : + sînt scoase pe Pincto la 31 Ian. 1914“. Ori, în lotul tuturor celor patruzecișina de copii — în afară de fotografia menționată — doar încă două mai au pe verso un însemn în cruce. Așadar există dovada lipsei oricum a trei fotografii — pe un atare temei putînd să se creadă că și alte copii s-au pierdut și n-au ajuns pînă la noi — eventualele imagini din alte localități vizitate de Vasile Pârvan și de soția sa, în călătoria prin Italia și Sicilia, după 11 februarie 1914.

De altă parte însă, nu este exclusă nici posibilitatea ca, odată ajunși la Palermo, învățatul român și soția sa să fi făcut acolo un popas mai îndelungat — în orașul de pe coasta nordică a Siciliei profesorul începînd eventual redactarea discursului de recepție în Academie, sau schițarea ori elaborarea cine-știe-căror altor lucrări. O atare ipoteză este și ea îngăduită de cele notate pe o fotografie — copia cu nr. inv. 48.989. Fotografia aceasta, înfățișînd-o pe Silvia Pârvan

La Palermo, în camera hotelului
(fotografie făcută în fața ogînzii)

stînd la masa de scris în camera hotelului, are înscrisă pe verso următoarea relatare: „Palermo Excelsior Palace Hotel. Odaia noastră cea mică unde scriu Febr. 1914“ (s. m).

Dar, dincolo de reconstituirea itinerarului călătoriei lui Vasile Pârvan prin Italia — încercare pe care o îngăduie fotografiile prezentate, acestea au — așa cum am amintit — o valoare în plus: aceea de a sugera ideea că excursia, ilustrată prin imagini, a stimulat la arheolo-

gul român pasiunea pentru anume probleme din istoria veche a țării sale. În adevăr, se pune întrebarea : e numai o întâmplare, o simplă coincidență — faptul că Vasile Pârvan a inaugurat cercetarea cetății sclavagiste grecești Istria, de pe malul românesc al Mării Negre, în 1914, puțină vreme după ce, călătorind în Italia și Sicilia, stabilise acolo

„Palermo. Excelsior Palace Hotel. Odaia noastră cea mică unde scriu“

un contact atât de viu și de direct cu lumea și civilizația sclavagistă ? Se pare că nu — tocmai în sensul acesta pledînd multe dintre fotografiile semnalate în paginile de față.

Ni se pare astfel că nu este deloc întâmplătoare împrejurarea că printre localitățile vizitate, Vasile Pârvan s-a oprit în Neapolis, Capri, Seliunt, Girgenti, Catania, sau Taormina — crașe care, pe țărmurile Italiei și Siciliei, și-au început existența și și-au consumat cîteva veacuri

din istoria lor în calitate de colonii grecești... întocmai ca Istria de pe țărmul românesc al Mării Negre.

În același timp, fotografiile făcute în timpul drumeției prin Italia îl înfățișează pe Vasile Pârvan — arheologul și istoricul care adusese și avea să mai aducă la lumină, în țara lui, atâtea vestigii ale civiliza-

Silvia Pîrvan la Pompei

ției antice — tot mereu printre ruinele grecești și romane, întâlnite oriunde în călătoria pe care o întreprindea. Vila lui Hadrian de lângă Tivoli, templul din Segesta, teatrele antice din Pompei și Segesta, templul lui Castor și Polux și cel al Junonei Lacinia din Girenti, ruinele din Seliunt, din Ostia sau Pozzouli, și altele asemenea — toate au fost vizitate și întotdeauna cercetătorul istoriei antice (dar și soția lui, de care Pârvan era legat (și printr-o desăvîrșită comuniune spirituală) s-a

voit fotografiat : pe treptele unui teatru, lângă coloanele unui templu, pe caldarîmul unei străzi romane. Există chiar, printre fotografiile, aici semnalate, una — cea făcut la vila lui Hadrian (fig. 1) care îl înfățișează pe Pârvan, față cu vestigiile civilizației antice, compunînd o poză romantică : printre ruinele vilei (decor evocînd o lume dispărută) învățatul, cu o haină aruncată pe umăr în chip de mantie, pare a încerca să deslușească istoria tănuită a locurilor prin care se află răsfoind filele unei cărți pe care o ține deschisă într-o mînă. Zîmbetul șăgalnic care-i luminează chipul trădează însă că întreaga scenă-i simulată...

Într-altă privință, fotografiile luate în timpul voiajului întreprins în Italia și Sicilia de arheologul și istoricul român, împreună cu soția sa, mai poartă un interes : scurtele notații scrise de Silvia Pârvan pe verso-ul unora dintre copii, îngăduie să reconstituim cîte ceva din profilul etic și intelectual al celeia a cărei atît de timpurie dispariție (petrecută în condiții vitrege și dramatice) avea să lase urme atît de adînci și de dureroase în conștiința învățatului și gînditorului Pârvan. Iată, de pildă, ce nota, între altele, Silvia Pârvan, privind templul din Segesta : „E cu totul în singurătate : e liniște deplină și templul se ridică măreț și liniștit, zvelt și curat în linii, rămas ultim și neclintit printre multe, multe pietre risipite ale unei cetăți întregi, înfloritoare... Sau pe o altă fotografie : „Pe unul din munții din apropierea celui mare care poartă templul, e clădit teatrul grecesc, care și el se mai păstrează destul de bine. E foarte frumos cum se deschide scena spre o vale nesfîrșită, în care șerpuiește un rîu mic printre munți înalți de tot. Și se vede pînă departe...” Întrezărim astfel, în Silvia Pârvan, o ființă cu o vibrantă sensibilitate intelectuală — o ființă în a cărei structură funcționau vădit valențele unei naturi poetice.

Cele patruzecișuina de fotografii rămase de la Vasile Pârvan și de la soția sa, păstrate azi în patrimoniul Muzeului de istorie a orașului București, studiate atent și coroborate cu corespondența învățatului, sînt documente pline de interes cu privire la viața cărturarului român. Astfel de mărturii își vor găsi, cu siguranță, locul cuvenit atunci cînd se va scrie o atît de mult așteptată biografie cuprinzătoare a celui evocat în paginile de față.